

APRENTATGE EN COL·LABORACIÓ A HISTÒRIA DE LA COMUNICACIÓ SOCIAL A CATALUNYA

Autor: Jordi Ibarz Gelabert

Coautora: Núria Simelio Sola

Departament: Periodisme i Ciències de la Comunicació

E-mail: Núria.Simelio.Sola@uab.es

Aquesta comunicació pretén donar a conèixer una experiència docent realitzada en l'assignatura Història de la Comunicació Social a Catalunya a les llicenciatures de Periodisme, Publicitat i Relacions Públiques i Comunicació Audiovisual durant els cursos 2004-2005 i 2005-2006. Però, sobre tot, constitueix un instrument de reflexió sobre la nostra pròpia activitat, així com un element per a la seva millora.

Context de l'assignatura i de l'experiència docent

Aquesta experiència ha estat realitzada durant els dos darrers cursos acadèmics, però fou a partir de la nostra participació en els cursos de formació de l'IDES que introduïrem algunes innovacions i canvis en el programa, que són els que ara exposarem.

El context inicial era molt favorable a la introducció d'innovacions docents. La proposta de l'assignatura havia sorgit i estat realitzada per la Dra. Amparo Moreno Sardà, i tenia una clara orientació participativa. Així, fins i tot abans de l'establiment del Campus Virtual com un eina pedagògica general en el si de la UAB, en aquesta disciplina ja s'havien realitzat fòrums virtuals per a la participació dels alumnes, i també s'havia organitzat els "Passeigs per les xarxes de comunicació a Catalunya..." (http://masters-oaid.uab.es/passeig_v2/frameset.htm) que eren un instrument de participació dels alumnes. La realització de treballs en grup era un altre dels eixos metodològics d'aquesta proposta docent.

Objectius

La nostra proposta ha estat orientada a aconseguir una participació més gran de l'alumnat i s'ha caracteritzat per fomentar, sobre tot, l'aprenentatge en col·laboració per afavorir un aprenentatge més significatiu. Aquesta metodologia l'hem considerat la millor eina per aconseguir els objectius de l'assignatura.

Els objectius de l'assignatura han estat:

Facilitar instruments per a pensar críticament.

Facilitar l'aprenentatge teòric i l'adquisició de coneixement a partir d'activitats pràctiques.

Situar la varietat de fonts històriques disponibles per a generar aquest coneixement.

Aconseguir que siguin els i les propis/es alumnes els qui puguin construir la història de la comunicació social de Catalunya

Mostrar la importància i utilitat de pensar històricament en la pròpia pràctica professional.

Per aconseguir la realització d'aquests objectius hem emprat de forma principal el procediment de l'aprenentatge en col·laboració, però aquesta no ha estat la única de les formes d'aprenentatge emprades.

Així, entre altres metodologies, hem fet servir aprenentatge per problemes, per projectes i fòrums virtuals.

L'orientació general de tots aquests mètodes es basaven en l'aprenentatge per l'acció.

Un dels nuclis centrals de l'activitat docent s'ha basat en la realització de pràctiques reflexives, que requerien de l'aprenentatge en col·laboració per a la seva solució, i on el més important era la capacitat d'observació, d'anàlisi i el sentit crític.

Organització del curs

L'assignatura està orientada a partir d'un esquema comú, de Teoria / Pràctiques / Treball Final / Exposició Oral, que s'ha adaptat a les necessitats específiques de cada grup. Cal tenir en compte que aquesta assignatura està inclosa en els plans d'estudis de Periodisme, de Comunicació Audiovisual i també de Publicitat i Relacions Públiques. L'adaptació s'ha produït per una banda respecte a les necessitats del tipus d'alumne que hi ha a cada llicenciatura. Per exemple, els treballs finals proposats han estat diferents en cada cas. A Periodisme han fet un reportatge periodístic amb contextualització històrica, a Comunicació Audiovisual han tractat d'establir la relació entre allò personal, local i general a partir de l'anàlisi històrica d'una institució, i a Publicitat els treballs han consistit en la documentació històrica d'un objecte publicitari.

També hem realitzat una adaptació en funció de les preferències de cada docent. Hem exercit el nostre criteri personal respecte a la importància de cada grup d'activitats.

En darrer terme, l'adaptació s'ha donat en funció del tipus de pla d'estudis. Per exemple, l'assignatura s'ha aplicat a la prova pilot d'adaptació a l'Espai Europeu d'Educació Superior a la llicenciatura de Publicitat i Relacions Públiques. En aquest cas, s'han desenvolupat una sèrie d'activitats docents dirigides, presencials i autònomes, destinades a desenvolupar les següents competències:

Habilitats de treball en equip de forma col·laborativa. Empatia.

Aprentatge per l'acció.

Capacitat d'anàlisi i síntesis emmarcades en un context històric

Conèixer els problemes contemporanis. Comprendre que qualsevol fenomen humà és generat en el temps. Desenvolupar una visió socio-històrica.

Pensament crític, capacitat de reflexionar i crear una teoria de la pràctica

Interpretar dades i dissenyar estratègies. Aplicar el mètode científic als aspectes socials i històrics. Identificar, buscar i analitzar la informació

Comprendre les responsabilitats socials, professionals i ètiques. Humanisme: flexibilitat i capacitat d'adaptació.

Ressenyar les fonts de manera adequada

Veure el camp d'estudi des d'una perspectiva àmplia

Portar a terme presentacions en públic.

La filosofia que orienta aquesta proposta s'ha basat en la crítica de la classe tradicional i en una voluntat decidida de trencar la dinàmica professor/a que parla i alumnat que pren apunts. En aquest sentit, ha resultat d'especial importància la realització d'activitats pràctiques.

Hem organitzat des del primer dia de curs del grup classe en grups de treball. Pel que fa a les seves dimensions han estat de 4-5 persones com a màxim, no s'han acceptat grups més petits o individuals excepte en circumstàncies molt excepcionals. Aquests grups de treball s'han mantingut durant tot el curs i la major part de les activitats pràctiques es realitzaven en el seu si.

Teoria. la matèria principal estava continguda a la pàgina electrònica dels "Passeigs per les xarxes de comunicació a Catalunya...". El seu estudi es realitzava de forma independent, fora de l'aula i de forma prèvia a la realització de les pràctiques corresponents. Durant el curs es realitzava el control de lectura d'aquest material (el nombre de controls ha estat variable, però ha anat de 1 a 5 segons cada cas).

Pràctiques. La part pràctica ha estat la més important durant el curs. Hem aprofitat algun material didàctic que ja teníem elaborat anteriorment, al qual hem afegit algun altre que s'ha realitzat pel cas, expressament per aquest curs. A les pràctiques és al que hem dedicat la major part del temps durant tot el curs. Aquestes tenien la finalitat d'aprofundir en allò que resulta més important pel que fa als objectius de la disciplina tal i com la tenim plantejada. A integrar els continguts a partir de la pràctica, a realitzar anàlisis crítics, així com a pensar històricament.

Les pràctiques estan concebudes per a ser realitzades normalment en una sola sessió, tot i que en algun cas cal alguna tasca prèvia i per tant la pràctica es lliurava amb anterioritat per a que pogués ser preparada fora de l'aula. Abans o després de la realització de la pràctica es produïa la intervenció del docent per tal de relacionar-la amb els continguts de la disciplina, o per aportar informació complementària per tal

d'entendre el context en el qual la pràctica estava circumscrita. Òbviament, també interveníem durant la realització de les pràctiques.

Totes les pràctiques estan pensades per a ser treballades en col·laboració. Algunes d'elles obligaven a trencar els grups formats, tot aplicant alguna de les estratègies del puzle o mosaic. Seguint aquest model pel qual es divideix un problema o un tema en seccions, una per cada membre del grup de treball, de forma que el grup té tot el material però aquest està repartit, i és a partir de la interacció entre uns i altres que es pot arribar a comprendre el problema en conjunt. La interacció no es donarà tant sols entre els membres dels d'un mateix grup, sinó també entre els de diferents grups de cada classe.

Un criteri que s'ha mantingut ha estat el de que qualsevol activitat d'aprenentatge realitzada durant el curs fos avaluada de forma explícita i formés part de la nota final. Una altra constant ha estat la seva realització a partir de fonts històriques molt diverses, per assenyalar precisament la utilitat d'aquestes fonts.

Algunes de les pràctiques realitzades han estat:

- Història i historiografia. Precisions conceptuals. Consistia en rastrejar el concepte d'història a diversos textos historiogràfics i periodístics.
- Anàlisi dels canvis demogràfics i de l'evolució de les xarxes de transport marítim i terrestre a Catalunya des del segle XVI al XIX a partir de les representacions gràfiques i cartogràfiques de la ciutat de Barcelona.
- Anàlisi dels canvis en els mitjans de transport i comunicació a Catalunya en el segle XIX a partir de la visió que en donaven periòdics, publicistes, textos legals i altres fonts escrites.
- La publicitat com a font històrica, on a partir dels anuncis publicats en diaris i revistes del primer terç del segle XX es considerava l'adveniment de la societat de comunicació de masses.
- Anàlisi dels continguts i de les pautes de consum televisiu a finals dels anys 60 del segle XX, fent servir com a font un conte infantil de l'època dedicat a la televisió.

Aquestes pràctiques estan concebudes com a objectes d'aprenentatge independents els uns dels altres, que poden aplicar-se o no segons el cas. El nostre objectiu a mig termini és aconseguir una bateria important d'unitats docents preparades, que es puguin utilitzar, o no, en funció de l'adaptació a cada grup i dels interessos circumstancials o dels centres d'interès que puguin sorgir durant el curs.

Aquest material didàctic està en continua renovació. Actualment estem elaborant altres mòduls per al proper curs. Un dels aspectes que estem millorant, es refereix a la incorporació de material audiovisual per tal de que s'adapti a les conveniències dels estudiants d'aquesta llicenciatura.

La utilitat de cada nou material, el profit que en podem obtenir de les fonts primàries que fem servir s'assaja anteriorment a la elaboració de la pràctica. Així doncs, en el darrer any hem considerat l'ús de sèries televisives d'època, com ara "Cròniques de un pueblo", o hem fet una introducció a la Transició a partir d'un recull de cançons de "La Trinca". En aquestes sessions visionem o escoltem el material, tot acompanyant-lo al principi o al final de comentaris del docent, mentre que els alumnes participen contestant preguntes o demanant aclariments sobre els aspectes del material emprat que els hi han resultat més interessants.

Treball final, també ha estat realitzat per grups de treball. En aquest cas hem portat a terme una important tasca de tutorització, amb la realització de com a mínim dues o tres reunions per cada grup de forma independent al marge de la classe. Si més no, una per endegar el treball de curs i l'altra abans del seu lliurament. En algun dels cursos hem fet més reunions orientadores d'aquestes treballs.

Com hem indicat el tipus de treball a realitzar s'ha adaptat a les condicions de les diferents llicenciatures. A part, malgrat que tots els treballs tenien unes pautes comunes, el tema concret ha estat de lliure elecció per cada grup per tal d'augmentar la implicació de l'alumnat en realitzar la seva tasca sobre temes motiu del seu interès.

Presentació oral Les darreres sessions del curs han estat destinades a la presentació oral dels treballs realitzats. Tot i que no era obligatori, la major part dels alumnes han

acompanyat les seves exposicions amb presentacions audiovisuals. Algunes d'aquestes presentacions han resultat de gran qualitat, impactants i convincents.

L'avaluació no era només col·lectiva sinó que també tenia un component individual. Els percentatges de cada ítem han variat en funció de l'adaptació del programa marc a cada grup. En qualsevol cas, el més importat en tots els casos ha estat a la hora de valorar els treballs en col·laboració.

Crítiques i problemes del procediment

Constatem una dificultat important a la hora de trencar les dinàmiques de treball a les que està acostumat l'alumnat. El treball en grup no els hi resulta cap novetat. No obstant, en molts casos, aquesta forma de treball es limita a repartir les feines d'un determinat treball i punt. En alguns casos, sobre tot en allò referit al treball final, hem pogut detectar l'existència d'aquesta mena de forma d'actuar. El treball final ha patit d'això. Així ens hem trobat amb estudiants que venen a discutir la nota o simplement a comentar els resultats del que han presentat i que manifesta, no conèixer determinada part, perquè aquella no era la que ell o ella havien preparat. Això mostra no tan sols les deficiències d'aquesta proposta de treball en col·laboració, sinó que manifesta greus problemes de coordinació entre els alumnes. Per evitar aquests problemes caldria dedicar més atenció a les orientacions del docent pel que fa al procediment en l'elaboració de treballs, emprar-hi un temps específic més gran. Però aquesta necessitat es veu molt dificultada per l'existència de grups molt grans, de més de 80 persones. Unes dificultats que també ens les hem trobat a la hora de corregir les nombroses pràctiques realitzades.

Però, a diferència d'allò esdevingut amb el treball final, ha estat en les pràctiques realitzades a l'aula, on s'han proporcionat els millors instruments per a poder treballar en col·laboració. La presència en tot moment del o de la docent ha evitat que hi haguessin alumnes que s'abstinguessin de treballar mentre ho feien els seus companys. L'ús de tècniques com la del puzzle s'han revelat de gran utilitat per poder treballar en col·laboració. Això s'ha realitzat no sense problemes. Com ja hem dit l'alumnat està

molt acostumat a treballar amb unes pautes molt determinades del que anomenen treball en grup, però quan hem introduït altres dinàmiques que generen la participació en lloc de la compartimentació del treball, de vegades s'ha generat un cert desconcert. Malgrat tot, aquest desconcert no te perquè ser valorat de forma negativa, ans al contrari, tot depèn dels resultats obtinguts.

Aquestes pràctiques a l'aula també presentaven algun inconvenient. El més important ha estat que, de vegades, no han aconseguit un gran aprofundiment en determinats temes abordats. És a dir, considerem que serveixen molt bé per a treballar procediments, que per altra banda és un dels objectius de la nostra assignatura, però en allò referit als continguts plantegen algunes deficiències. Això pot resoldre's si introduïm més material complementari (bibliografia, documentació, ...) que hauria de ser treballat amb anterioritat a la realització de les dites pràctiques.

Pel que fa als procediments d'avaluació hem fet servir en algun cas un sistema d'avaluació col·lectiva dels continguts teòrics a partir de controls individuals. Així, hem realitzat 5 controls periòdics durant tot el curs, a diferents membres de cada grup, tot i que la nota era col·lectiva. Això ha generat moltes tensions en el si dels grups i una gran contestació en el grup classe, i per tant ha estat finalment suprimit. No ha servit per generar una dinàmica de treball en col·laboració, la qual cosa era un dels seus objectius.

En tot cas, una de les crítiques més repetides, de les plantejades per l'alumnat en les sessions finals dedicades a la valoració del curs que realitzem cada semestre, i on es consideren amb detall els procediments emprats, ha estat la de que "s'havia de treballar molt". En aquest sentit, no podem més que considerar aquesta valoració com una crítica positiva en el sentit de que hem ajudat a desenvolupar una actitud activa de l'alumnat respecte l'aprenentatge d'aquesta disciplina.